Neshin hikmetleri nelerdir?

Neshin hikmetleri nelerdir? Neshin birçok hikmeti vardır. Bu hikmetler dikkatle anlaşıldığında, Kur'ân'da neshin bulunmasının bir kusur değil; bilakis ilahî hikmetin, rahmetin ve terbiyenin gereği olduğu görülür. Hatta denilebilir ki, insan fıtratını, toplumların değişen ihtiyaçlarını ve tedricî terbiyeyi dikkate aldığımızda, neshin olmaması hikmete daha uzak olurdu.

1. Hükümler İnsanların İhtiyaçlarına Göre Gelir

İslâmî hükümler, insanların dünya ve ahiret saadetini temin etmek için gönderilmiştir. İnsanların ihtiyaçları ise zaman, mekân, toplum yapısı ve kabiliyetlerine göre değişebilir. Bir dönemde gerekli olan bir hüküm, başka bir dönemde yerini daha uygun, daha kolay ve daha hayırlı bir hükme bırakabilir. Bu değişiklik Allah'ın bilmemesinden değil; kullarına en faydalı olanı, en uygun zamanda göndermesindendir.

Nesh, uzman bir doktorun hastasını tedavi etmesine benzer. Doktor, hastalığın seyrine göre önce bir ilaç verir, sonra hastanın hâli değişince o ilacı bırakıp başka bir ilaç verir. Bu, doktorun önceki ilacı bilmeden verdiği anlamına gelmez; bilakis hastaya o anda en uygun tedaviyi uyguladığını gösterir. Aynen bunun gibi Allah Teâlâ da kullarını hikmetle terbiye etmiş, onların hâline ve taşıma gücüne göre hükümler göndermiştir.

Bütün peygamberler, insanların kalplerini tedavi eden manevî doktorlar olarak gönderilmiştir. Her peygamberin şeriatı, gönderildiği toplumun hâline, ihtiyacına ve taşıma gücüne uygun şekilde gelmiştir. Bir hastaya bir vakit faydalı olan ilaç, başka bir vakitte zararlı olabilir. Bunun gibi, bir zamanda insanların maslahatına uygun olan bir hüküm, başka bir zamanda yerini daha faydalı bir hükme bırakabilir. Bu da Allah'ın rahmetinin ve hikmetinin gereğidir.

2. Kur'ân Toplumu Tedricen Terbiye Etmiştir

Allah Teâlâ, Arap toplumunu 23 sene gibi kısa bir zamanda büyük bir dönüşümden geçirmiştir. Kur'ân'ı rehber edinmeyen kavimlerin asırlarca başaramayacağı bir ahlakî ve içtimaî inkılap, Kur'ân'ın tedricî terbiyesiyle gerçekleşmiştir. Bu terbiyenin sırrı şudur: Allah, hükümleri insanların kabiliyetlerine ve güçlerine göre indirmiştir. İnsanların imanı, iradesi ve teslimiyeti kuvvetlendikçe, daha ağır hükümler gelmiştir.

Ağır Hükümler Bir Anda Gelseydi İnsanlar Ezilebilirdi

Eğer Allah Teâlâ, daha imanları tam kemale ermeden insanlara ağır emirleri bir anda yükleseydi, birçok kimse bunu taşımakta zorlanabilirdi. Hatta itaat edememenin mahcubiyetiyle dinden uzaklaşanlar bile olabilirdi. Bu sebeple ilahî terbiye, insanı bir anda

kırmak yerine basamak basamak yükseltmiştir. Nesh de bu basamaklı terbiyenin önemli bir parçasıdır.

İçkinin Haram Kılınması Buna Açık Bir Misaldir

İçkinin su gibi aktığı, içki alışkanlığının toplumun damarlarına işlediği bir kavimde, içkinin bir anda yasaklanması birçok insana ağır gelebilirdi. Bu yüzden içki tedricen haram kılınmıştır. Önce zararına dikkat çekilmiş, sonra sarhoşken namaza yaklaşmak yasaklanmış, en sonunda toplum bu hükmü taşıyacak kemale ulaşınca içki kesin olarak haram edilmiştir. İnsanlar o olgunluğa ulaştığında, evlerindeki içkileri sokağa dökecek teslimiyeti göstermişlerdir.

Nesh Allah'ın Sonradan Bilmesi Değildir

Nesh, hâşâ, Allah'ın önce bir hüküm verip sonra daha iyisini fark etmesi değildir. Allah ezelî ilmiyle her şeyi bilir. Neshin hikmeti, kulların hükmü taşıyacak seviyeye basamak basamak ulaştırılmasıdır. Allah son hükmü de, önceki hükmün ne zaman kalkacağını da ezelden bilir. Fakat kullarını terbiye ederken hükümleri hikmetli bir sıra ile indirir.

Namazın Farz Kılınması da Tedricî Hikmete İşaret Eder

Namazın hicretten bir buçuk sene kadar önce farz kılınması da bu hikmete işaret eder. Kimse "Allah namazı niçin ilk günden farz kılmadı?" diyemez. Çünkü Allah'ın bir hükmü belli bir zamanda emretmesi, o hükmü sonradan öğrendiği için değil; kullarına en uygun vakitte bildirmesi sebebiyledir. Bu da neshin anlaşılmasına yardımcı olan önemli bir ölçüdür.

3. Alışkanlıklar Bir Anda Sökülmez

Bir sigara tiryakisini düşünelim. Doktorlar sigaranın zararlarını anlatsa, kişi bunun kendisine zarar verdiğini bilse bile, çoğu zaman bırakmakta zorlanır. Hatta bazen doktorun kendisi bile bildiği hâlde sigarayı bırakamaz. Şimdi bir de alkol gibi insanın damarlarına, sosyal hayatına ve alışkanlıklarına işlemiş bir şeyi düşünelim. Böyle bir kötülüğü bir anda söküp atmak kolay değildir. Bunun için basamak basamak terbiye gerekir.

Ani Yükleme Fıtrata Aykırıdır

İnsan fıtratı tedricî terbiyeye muhtaçtır. Alışkanlıkları, kötü ahlakları ve kökleşmiş adetleri bir anda kaldırmak her zaman mümkün olmaz. Bu, atmosfer basıncına alışmış bir insanı birden çok yüksek bir irtifaya çıkarmaya benzer; insan o ani değişimi kaldıramaz. Kur'ân ise insanı fıtratına uygun şekilde terbiye etmiş, onu bir anda ezmemiş, merhale merhale kemale ulaştırmıştır.

Hükmü Kalkan Ayet Niçin Kur'ân'da Kalır?

Burada şöyle bir soru gelebilir: "Madem bir ayetin hükmü neshedildi, neden lafzı Kur'ân'da kalmaya devam ediyor? Hükmüyle beraber kendisi de kaldırılsaydı olmaz mıydı?" Bunun iki önemli cevabı vardır.

Birincisi, Kur’ân yalnız hüküm öğrenmek için değil, ibadet ve sevap kazanmak için de okunur. Bir ayetin amelî hükmü kalksa bile o ayet Allah kelamıdır. Tilaveti ibadettir, okunması sevaptır.

İkinci hikmet şudur: Bazı mensuh ayetler, önceki ağır hükmü hatırlatarak Allah’ın kullarına verdiği hafifletme nimetini gösterir. Mesela kocası ölen kadının iddetinin bir yıldan dört ay on güne indirilmesi böyledir. Eski hükmün lafzının Kur’ân’da kalması, yeni hükmün ne büyük bir kolaylık ve rahmet olduğunu hatırlatır. Böylece mümin, Allah’ın kullarına nasıl merhamet ettiğini daha iyi görür.

Demek ki nesh, Kur’ân’da bir eksiklik değil; insanı tanıyan, fıtratı bilen, toplumları hikmetle terbiye eden Allah’ın rahmetli bir tasarrufudur. Allah kullarını ağır hükümler altında ezmemiş, onları basamak basamak kemale ulaştırmıştır. Nesh olmasaydı, tedricî terbiye gerçekleşmez; insanlar taşıyamayacakları hükümlerle imtihan edilirdi. Bu yüzden nesh, Kur’ân’ın beşer sözü değil, insanı en iyi bilen Rabbin kelamı olduğunu gösteren hikmetli bir delildir.